
Zdenko Čepič

Načini zaostrovanja razrednega v zaključnem obdobju NOB (v luči zakonskih ukrepov)

Za revolucionarne spremembe, ki so bile izvedene v času narodnoosvobodilnega boja je bilo značilno, da niso želele direktno zaostrovati razrednega vprašanja. Pri revoluciji, v Jugoslaviji izvedeni v obdobju NOB, je šlo predvsem za spremembe v značaju oblasti oziroma njenih nosilcev. Šlo je torej za spremembe na političnem področju, medtem ko se je nova oblast, vrh katere je bil AVNOJ, izogibala neposrednemu razrednemu poseganju na področje ekonomskih oziroma lastninskih odnosov. Takšno usmeritev in značaj revolucije in v njej izvedenih sprememb v času NOB izpričuje »Izjava Tito – Ribar« iz začetka leta 1943,¹ pa tudi vrsta drugih izjav vodstva narodnoosvobodilnega gibanja, v katerih je to zagotavljalo nedotakljivost zasebne lastnine in obstoječe stanje na področju ekonomskih odnosov.² AVNOJ kot oblika revolucionarne spremembe oblasti na političnem področju ni na svojem zasedanju novembra 1943 z nikakršnim sklepom ali sprejetim ukrepom posegal na področje ekonomskih oziroma lastninskih odnosov, niti ni neposredno govoril o kakršnihkoli družbenih spremembah, ki bi imele razredni, socialistični značaj.

Kljub temu pa so v vsem obdobju narodnoosvobodilnega boja znani ukrepi, ki so bili naravnani tako, da so posegali v družbeno ekonomske odnose, natančneje v lastninske. Vendar je za te ukrepe in za spremembe, ki so jih povzročali v lastninskih odnosih značilno, da te spremembe niso bile izvajane na osnovi odkritega razrednega spopada. Poseganje nove oblasti v družbeno ekonomske, lastninske odnose in njihovo spreminjanje je bilo izvajano v obliki »patriotične nacionalizacije«. Ta se je izvajala v celotnem obdobju narodnoosvobodilnega boja na vseh območjih, odvisno od pogojev in stopnje v razvoju tega boja, od česar je bil odvisen tudi obseg in silovitost tega načina poseganja v lastninske razmere. Vzroki za spreminjanje družbeno ekonomskih odnosov na osnovi in na način »patriotične nacionalizacije« namreč niso imeli neposrednih razrednih vzrokov, marveč posredne. Razlaščevanje (ekspropriacija) oziroma

¹ Prvo i drugo zasedanje AVNOJ (26.i 27. novembra 1942; 29.i 30. novembra 1943), po stenografskim beleškama in drugim izvorima, Prezidijum narodne skupštine FNRJ, str. 120.

² Deklaracija predsednika NKOJ Tita, z dne 17. avgusta 1944, objavljena na temelju viškega sporazuma med Titom in Šubašićem, v kateri je bilo rečeno, »da ima vodstvo narodnoosvobodilnega gibanja v Jugoslaviji en sam in najvažnejši smoter pred seboj – borbo proti okupatorjem in njihovim hlapcem in ustvaritev demokratične federativne Jugoslavije, ne pa uspostavljanje komunizma (podčrtal Z.Č.), kakor nam podtikajo sovražniki.« Slobodan Nešović, Stvaranje nove Jugoslavije. Beograd 1981, str. 552.

zaplemba (konfiskacija) kot glavni način poseganja in spreminjanja lastninskih odnosov v času NOB, pa tudi v prvem letu in pol po vojni, se je izvajala kot oblika kazni zaradi sodelovanja z okupatorjem. To sodelovanje, ki je bilo označeno kot izdaja, pa je imelo neposredno razredno ozadje, oziroma sta ga pogojevala bolj ali manj »oblast in profit«, kot je vzroke za takšno ravnanje označil Kidrič.³ Pri tem je šlo torej za ohranitev razrednih pozicij, katerih osnova in simbol je prav zasebna lastnina, z naslonitvijo na okupatorja. Sodelovanje z okupatorjem zaradi ohranitve oblasti in lastnine je dalo patriotično osvobodilni komponenti vojne v Jugoslaviji v času druge svetovne vojne tudi družbeno osvobodilno oziroma razredno komponento, ki je bila sicer zakrivanja v obliki »patriotične nacionalizacije«. Poseganje v lastninske odnose in njihovo spreminjanje – nacionalizacija – je imela sicer patriotične razloge, ki pa so bili hkrati tudi razredni, saj je šlo za sodelovanje z okupatorjem predvsem iz razredno pogojenih vzrokov.

Razvoj narodnoosvobodilnega boja na vojaškem in na notranjepolitičnem, pa tudi mednarodnem področju, je proti koncu vojne omogočal in hkrati narekoval, da so postajale spremembe na področju ekonomskih odnosov radikalnejše in razredno bolj udarjene. Še vedno pa so bile v okviru značilnem za pogoje in vsebino narodnoosvobodilnega boja, prvenstveno boja proti okupatorjem in njegovim domačim sodelavcem. Po osvoboditvi jugovzhodnih predelov države in Beograda se je začelo težišče revolucionarnosti v narodnoosvobodilnem boju, ki je bilo dotedaj izključno na političnem področju, postopoma prenašati tudi na ekonomsko. Konec novembra 1944 je tako predsedstvo AVNOJ sprejelo temeljni zakonski ukrep za spreminjanje družbeno ekonomskih oziroma lastninskih odnosov v Jugoslaviji. To je bil odlok o prehodu sovražnikovega imetja v državno lastnino, o državnem upravljanju imetja odsotnih oseb in o zasegi imetja, ki so ga okupatorske oblasti prisilno odtujile. Razlastitev oziroma zaplemba je po tem odloku doletela v prvi vrsti Nemce oziroma nemško državo, saj je postala državna lastnina vse imetje nemškega rajha in njegovih državljanov na ozemlju Jugoslavije, oseb nemške narodnosti, ki so bili jugoslovanski državljani, z izjemo tistih, ki so se borili v vrstah NOV in POJ ali so bili državljani nevtralnih držav ter se niso med vojno vedli sovražno, ter vse imetje vojnih zločincev in njihovih pomočnikov, ne glede na državljanstvo.⁴ To slednje je veljalo za okupatorjeve sodelavce. Ta ukrep je bil še vedno v okviru »patriotične nacionalizacije« in ni imel značaja neposrednega razrednega obračuna, čeprav je bil končni učinek prav takšen.⁵ V bistvu je bil tak tudi namen tega odloka in vseh drugih zakonskih ukrepov, ki so sledili ne le do konca vojne na vsem jugoslovanskem ozemlju, pa tudi po koncu oboroženega boja v letu 1945 in 1946.

³ Boris Kidrič, Zbrano delo, I. knjiga. Cankarjeva založba, Ljubljana 1978, str. 290. Članek »Za enotnost delavskega razreda Slovenije« je bil objavljen v Ljudski pravici 1. februarja 1943, številka 2.

⁴ UL DFJ, 2 - 25/ 06. 02. 1945.

⁵ O namenu odloka predsedstva AVNOJ z dne 21.11. 1944 glej v: Zdenko Čepič: Prispevek k proučevanju ekonomskih vidikov revolucije v obdobju NOB. Prispevki za novejšo zgodovino, XXVII, 1987, št. 1-2, str. 133-163.

Med te ukrepe, ki so značilni za spreminjanje družbeno ekonomskih odnosov od jeseni 1944 do maja 1945, to je v obdobju, ko se je začela revolucija usmerjati iz političnih na ekonomske tirnice in je dobivala nova, ljudska oblast vedno več prvin diktature proletariata, je mogoče šteti zakonske akte, ki so posegali na lastninsko področje. Ti niso imeli le skupnega vzroka in povoda, ampak tudi skupen namen. Z razlaščenjem tistih, ki so v času vojne nastopali na strani okupatorja proti narodnoosvobodilnemu gibanju, ustvarjati gmotno podlago za novo državno oblast. Namen teh ukrepov je Kardelj tri leta kasneje opredelil s tem, »da je ljudska oblast dobila v roke ključne pozicije v gospodarstvu in trdno bazo za nadaljnjo borbo s kapitalističnim sektorjem.«⁶ V resnici je šlo za ukrepe, ki naj bi na eni strani oslabili ekonomsko osnovo politično in vojaško poražene buržoazije, na drugi pa okrepile materialni položaj nove državne oblasti.

Z začetkom bolj ali manj mirnodobskega načina življenja, ki se je po osvoboditvi jugovzhodnih predelov vključno z Beogradom začelo razvijati v tem delu države, so ti dobili značaj zaledja. Na teh območjih je gospodarsko življenje postajalo vse bolj tisto torišče, na katerem se je vodil boj za ohranitev oziroma potrditev dosežene stopnje v revolucionarnem spreminjanju političnih odnosov.

Takšno vodilno misel je razvil Edvard Kardelj v predavanju po beograjskem radiu februarja 1945, potem ko je bil avnojski odlok o zablembi in prehodu sovražnikovega imetja v državno lastnino uradno objavljen in je začel veljati. V tem predavanju, objavljenem pod naslovom O današnjih poglobitnih nalogah zaledja, ki je imelo nekakšno politično programsko funkcijo za organe oblasti, je govoril o nalogah, ki jih čakajo glede ohranjanja in utrjevanja dotedanjih pridobitev revolucije. Dejal je: »Tisti, ki niso mogli potolči ne na fronti ne politično, bodo skušali in že poskušajo, da bi nas zlomili na gospodarskem področju. Tu je sedaj pred nami fronta, nič manj važna od tiste ognjene črte, ki na njej naša slavna Narodnoosvobodilna vojska bije sovražnika ... Vojaška zmaga nad okupatorjem in njegovimi pomočniki doma, politična zmaga nad temi silami, t.j. dokončna in popolna izolacija antidemokratskih, profašističnih reakcionarnih sil od osnovnih ljudskih množic in ekonomska zmaga nad gospodarskim kaosom in tistimi silami reakcije, ki hočejo da bi »zadnji boj« proti demokraciji prenesle na gospodarsko področje, to je en sam povezan proces, ki pomeni končno zmago narodov Jugoslavije nad zatiralci.«⁷

Kardelj je torej na gospodarskem področju videl najpomembnejše težišče delovanja nove oblasti ne le v takratnem zaledju, marveč po vojaški zmagi na vsem državnem ozemlju. S tem predavanjem je v resnici začrtal pot v smeri zaostrovanja ukrepov revolucije na področju družbeno ekonomskih odnosov. Napovedal oziroma zapovedal je boj do končne zmage narodnoosvobodilnega gibanja, ki naj bi se pokazala tudi na gospodarskem področju. V resnici je Kardelj s tem predavanjem opredelil začetek tako imenovane druge faze revolucije. Zakonski ukrepi, ki jih je nova politična

⁶ Edvard Kardelj: Komunistična partija Jugoslavije v borbi za novo Jugoslavijo, za ljudsko oblast in socializem. V kongres KPJ, Cankarjeva založba, Ljubljana 1948, str.343.

⁷ Edvard Kardelj: Pot nove Jugoslavije. Cankarjeva založba 1946, str. 99, 102.

oblast začela pomladi izdajati, so na gospodarskem področju imeli bolj ali manj jasno zastavljeno razredno opredelitev.

Konkretna gospodarska in politična situacija v predelih, ki so bili osvobojeni že od jeseni 1944, je narekovala sprejemanje ukrepov, ki so poleg povsem praktičnih, življenjskih problemov vsakdana vsebovali tudi jasno politično ost. Z neredom na gospodarskem področju, v trgovini in preskrbi, s špekulacijami, sabotажami, črnohorzijanstvom, kar vse je bilo v dobršni meri prisotno v »zaledju«, so po Kardeljevem mnenju izraženem v predavanju o nalogah v zaledju, poskušale »sile reakcije« politično omajati novo oblast in vero ljudi vanjo. Da bi se to preprečilo, je bila uvedena in izvajana vrsta zakonskih ukrepov, ki so pomenili bistveno omejevanje delovanja tistih družbenih sil, za katere je revolucionarna ljudska oblast smatrala, da ji lahko zaradi svojega ekonomskega položaja škodijo. Uvajanje ukrepov, ki so vsebovali razredno revolucionarni naboj je bila torej na eni strani nujna zahteva revolucionarne teorije in logične opredelitve vodilne politične sile narodnoosvobodilnega gibanja, na drugi pa prakse, vsakodnevnega življenja. Po vsebini so ti ukrepi imeli značaj »ekspropriacije eksproprioatorjev«.

Eden prvih in temeljnih tovrstnih ukrepov je bila valutna reforma oziroma zamenjava denarja.⁸ O tem, da je potrebno uvesti v državi enotno denarno enoto, je bilo govora že jeseni 1944, še pred osvoboditvijo Beograda in preselitvijo državnih organov vanj. Na vsem jugoslovanskem ozemlju je med vojno namreč bilo v veljavi deset različnih valut, pa so v poverjeništvu za finance NKOJ že v času bivanja na Visu razpravljali o enotni državni valuti in o zamenjavi denarja. Ob vprašanju kako naj se imenuje denarna enota DFJ – poverjenik za finance NKOJ dr. Dušan Sernec je predlagal ime »lipa«, vendar je zaradi kontinuitete obveljal dinar⁹ – se je glede zamenjave denarja postavljalo mnogo bolj pomembno in stvarno vprašanje z globljim družbeno političnim in ekonomskim značajem. To je bilo vprašanje načina zamenjave denarja oziroma uvedbe enotne valute – dinarja.

V poverjeništvu za finance sta obstajala dva predloga; po prvem naj bi se ves okupatorjev denar in valuta kvizlinških držav, endehajevska kuna in srbski »nedičev« dinar, razglasili za neveljevne in brez vrednosti. Novi dinar pa bi bil dan v obtok neodvisno od tega razvrednotenega denarja. Po drugem predlogu pa naj bi se ves denar, ki je krožil po ozemlju jugoslovanske države med vojno, zamenjal za vsako valuto po določenem kurzu. Na koncu je prevladalo mnenje, da je druga inačica zamenjave denarja bolj sprejemljiva. Zanj se je zavzel tudi Kardelj, medtem ko sta prvo zagovarjala sovjetska svetovalca.¹⁰ Po prvem predlogu ne bi v resnici prišlo niti do zamenjevanja denarja, marveč le do uvedbe nove valute, pri čemer bi vsi imetniki kakršnekoli valute, ki je krožila po jugoslovanskem ozemlju, bili oškodovani in kaznovani. Ta inačica bi

⁸ Več o valutni reformi leta 1945 glej v: Zdenko Čepič: Prispevek k proučevanju valutne reforme leta 1945. Zgodovinski časopis, XXXVIII, 1984, št. 4, str. 321–334.

⁹ Dr. Obren Blagojević: Naše finansije u periodu narodnooslobodilačke borbe 1941–1945. Istorija XX veka, XIII, 1975, str. 130. O dilemah glede vprašanja imena nove jugoslovanske valute – ali bo lipa, ali perper ali dinar – verjetno ne obstaja drug vir kot navedba dr. Blagojevića, ki je kot pomočnik poverjenika za finance NKOJ sam sodeloval pri teh razpravah, tako da je njegova navedba v resnici vir prve roke.

¹⁰ Blagojević, n.d., 130–131.

prizadela vse, ki so med vojno gospodarsko delovali, bili v službah in se prebijali skozi življenje, pač pod predpostavko da so vsi ti ekonomski kolaboracionisti in vojni dobičkarji. Takšna zamenjava oziroma uvedba nove jugoslovanske valute je bila mišljena kot kazen, saj bi bil vsem imetnikom denarja, vojnim dobičkarjem, pa tudi tistim, ki to niso bili, denar v resnici zaplenjen. Tak način valutne reforme je bil zavržen kot nesprejemljiv zaradi političnega in socialnega momenta, čeprav bi bil po ekonomski strani dober. Državi ne bi bilo potrebno dati imetnikom razvrednotenega denarja nobene protivrečnosti v novi jugoslovanski valuti. Na drugi strani pa bi imel tak način politične in socialne posledice, saj bi prizadejal večino ljudi, ki z vojnim dobičkarstvom niso imeli mnogo ali nobene zveze. Prevladal je drugi predlog, zamenjava po kurzu. Kljub razrednemu značaju in neposredno zaplembenem, reparacijskem učinku prvega predloga, je tudi v primeru valutne reforme prevladalo načelo, da se ne sme prehitovati s preveč radikalnimi rešitvami.

Zakonski ukrepi za zamenjavo denarja so bili sprejeti še pred koncem vojne na vsem državnem ozemlju Jugoslavije. Dejstvo, da je na tedaj osvobojenem predelu države - v »zaledju« krožilo sedem različnih valut, je narekovalo čim hitrejšo reševanje valutnega vprašanja. Odlašanje bi imelo lahko namreč negativne ekonomske posledice za dinar, kajti nekatere valute je močno pestila inflacija, kar bi imelo ob odlašanju zamenjave lahko negativne učinke na vrednost nove jugoslovanske valute. Zakon o odvzemu iz obtoka in zamenjavi okupatorskih bankovcev je bil sprejet 5. aprila 1945.¹¹ Istega dne je predsedstvo AVNOJ sprejelo še Zakon o tečajih za odvzem iz obtoka okupacijskih bankovcev in o poravnanju obveznosti.¹² Ta zakon je bil objavljen v uradnem listu šele štirinajst dni kasneje, le dan pred začetkom menjave denarja v »zaledju«. Vzrok za takšno objavo tega bistvenega zakona za zamenjavo denarja je bil v tem, da bi se tistim, ki so imeli večje količine okupatorskega ali kvizlinškega denarja preprečila možnost špekulacije. To je bilo direktno naperjeno proti vojnim dobičkarjem, ki so med vojno nakopičili večje količine tedaj veljavnega denarja. Z objavo kurza le dan pred zamenjavo naj bi se onemogočilo špekuliranje in menjavanje raznih valut med seboj v tisto, ki je imela do dinarja določen najboljši tečaj.

Tečaji za zamenjavo so se določali glede na kupno moč denarja v posameznih predelih, kjer so veljali, na stopnjo inflacije določene valute itd. Prav slednje je bil eden od poglobitvinih povodov za začetek valutne reforme še preden je bila osvobojena cela država. Zamenjava okupacijskega in denarja kvizlinških držav je bila na ozemlju, ki je bilo svobodno že od jeseni 1944, izvedena konec aprila 1945. S tem je bila valutna reforma načeloma izvedena za celotno državo, tudi za predele, kjer so se vodili tedaj zaključni boji. Uvedena je bila namreč enotna denarna enota za celotno Jugoslavijo, kar je pomenilo »zedinitev celotnega dosedanjega osvobojenega ozemlja, kakor tudi območij, ki še bodo osvobojena, v eno gospodarsko celoto.«¹³

¹¹ UL DFJ, 20 - 98/ 10.04. 1945.

¹² UL DFJ, 23 - 223/ 19.04. 1945.

¹³ Zakonodavni rad Predsedništva AVNOJ-a i Predsedništva Privremene narodne skupštine DFJ (19. novembra 1944 - 25. oktobra 1945), stenografske beleške, (dalje navajam: Zakonodavni rad P. AVNOJ i P. PNS) str. 93.

Na načelih za zamenjavo denarja, postavljenih v zakonu o odvzemu iz obroka in zamenjavi okupacijskih bankovcev, je bila po osvoboditvi celotnega državnega ozemlja izvedena zamenjava denarja še v Bosni in Hercegovini, na Hrvaškem in v Sloveniji. Zakone o tečajih za zamenjavo v teh predelih krožečega okupatorskega in kvizlinškega denarja je sprejelo predsedstvo AVNOJ konec junija, za Slovenijo 21. junija 1945. Z zamenjavo okupatorskih bankovcev in edinega veljavnega »partizanskega denarja«, lirskih bonov v Sloveniji za dinarje DFJ je bila valutna reforma zaključena. Uvedba enotne denarne enote je bil namreč pogoj za urejanje ekonomskih razmer in za gospodarsko obnovo.

Sočasno z odstranjevanjem posledic vojne, z obnovo, je tekkel tudi proces zatiranja gospodarskega nereda. Ta se je očitno precej razbohotil na ozemlju osvobojenem od jeseni 1944. Dejstvo, da je nova državna oblast že zelo zgodaj, v začetku leta 1945, začela pripravljati ukrepe za odpravljanje oziroma zatiranje špekulacij in gospodarske sabotaže, vsekakor kaže na širino in na politično-gospodarski pomen teh pojavov.¹⁴ Špekulacija in gospodarska sabotaža sta vsekakor pomenili nemajhen problem in nevarnost za oblast, saj bi bile lahko ogrožene njene politične pridobitve.

Špekulacija, zlasti pa gospodarska sabotaža, sta bili obliki, ki sta se kazali na ekonomskem področju, v resnici pa sta pomenili način boja proti novi oblasti. Pokazalo se je namreč, da je v prvi polovici leta 1945 na takrat osvobojenem predelu države prevladovalo svobodno tržišče nad kontroliranim. Prebivalstvo v mestih se je oskrbovalo v glavnem na svobodnem tržišču, po cenah, ki so jih določali privatniki, ki so blago imeli vsaj v večji meri kot državne ali združne trgovine. To je bila tudi posledica špekulacije, ki so jo ti izvajali pod okupatorskimi ali »svojimi«, kvizlinškimi oblastmi, ko so kopicili in skrivali blago. Po osvoboditvi se je to pojavilo na tržišču, seveda po višjih, svobodno formiranih cenah. Rast cen se je še povečala po zamenjavi denarja. Cene se skokovito rasele; v Srbiji in Vojvodini so se po zamenjavi denarja cene dvignile v aprilu za 14%, v maju 1945 pa za 20%.¹⁵ To je povzročilo, da je začel privatni sektor v trgovini in preskrbi prevladovati nad državnim in združnim. Na eni strani je imelo to ekonomske posledice, saj je začelo v obtoku primanjkovati denarja, ker so ga špekulanti kopicili, kar je krepilo njihovo ekonomsko moč. Z njo pa so lahko, ali bi vsaj lahko vplivali na nadaljnjo dezorganizacijo tržišča in nasploh vsega gospodarstva, kar bi imelo na koncu lahko tudi posledice na političnem področju. Zaradi špekulacije so nastajale težave v oskrbi, predvsem pa je povzročila rast cen na eni strani in s tem povezan realni padec plač, oziroma dohodkov zaposlenih na drugi. Plače in mezde so bile fiksirane, medtem ko so se zaradi špekulacije cene in življenjski stroški nasploh dvigali.

Da bi se takšno stanje v gospodarstvu, zlasti v trgovini in preskrbi, kjer je bil zaradi špekulacije in njenih učinkov prizadet največji krog ljudi, preprečilo, je predsedstvo AVNOJ konec aprila 1945 po hitrem postopku sprejelo Zakon o pobijanju nedo-

¹⁴ O pojavih špekulacije in posledicah glej v: Branko Petranović: Političke in pravne prilike za vreme privremene vlade DFJ. Beograd 1964, str. 34-37.

¹⁵ Petranović, n. d., 33; Branko Petranović: Politička i ekonomska osnova narodne vlasti u Jugoslaviji za vreme obnove. Beograd 1969, str. 362-363.

pustne špekulacije in gospodarske sabotaže.¹⁶ Sprejem tega zakona po hitrem postopku je bil v neposredni zvezi z zamenjavo denarja oziroma posledicami le te, ki so se kazale v rasti cen, pomanjkanju blaga na trgu, nasploh v špekulaciji, kar je prizadelo širok krog državljanov. To je bil ekonomsko – politični ukrep naperjen proti tistim, ki so želeli z dezorganizacijo gospodarskega življenja ustvarjati pogoje za politično nestabilnost in rušenje ljudske oblasti. Andrija Hebrang, predsednik Gospodarskega sveta začasne vlade DFJ, je špekulante označil kot »predstavnike tiste preteklosti, v kateri so vsestransko in brezobzirno izkoriščane težave in ustvarjane nove, da bi se preprečila izgradnja nove Jugoslavije na političnem in gospodarskem področju.«¹⁷

Za nedopustno špekulacijo je zakon štel vsako gospodarsko delovanje, katerega namen je bil tak, da se izkoristijo izredne razmere nastale zaradi vojnega stanja in okupacije in da se na tak način doseže »nesorazmerna imovinska korist na škodo narodnih koristi«. To slednje je bil sinonim za novo politično oblast, ki je temeljila na oblasti ljudskih množic.

Nedopustna špekulacija je bila v zakonu razumljena zelo široko. To je bila »vsako dejanje ali postopek, ki se započne v nameri, da se s kopičenjem, prikrivanjem, opustitvijo obvezne prijave zalog, svojevoljno ustavitvijo ali omejitvijo prodaje ali zadrževanjem zalog od prodaje odtegne blago iz prometa in se mu s tem cena zviša«, vsaka prekoračitev cen, vsaka preprodaja in verižništvo itd. Kot nedopustna špekulacija je bilo navedenih trinajst dejanj, za katera je bila predvidena kazen.

Špekulacija oziroma črnoborzijanstvo samo po sebi sicer še ni pomenilo neposrednega političnega nasprotovanja oblasti, vendar pa je zaradi tistih, ki so se z njo v pretežni meri ukvarjali, pomenila nevarnost za normalno delovanje gospodarskega in tudi političnega organizma nove države. Bolj neposredni in za oblast nevarnejši pojav pa je bila sabotaža. To je zakon opredelil kot »vse, kar bi moglo škodovati koristim narodnega gospodarstva ali državni gospodarski politiki.« S tako opredelitvijo je bila torej gospodarska sabotaža razumljena kot dejanje usmerjeno direktno proti državi in državni oblasti.

Pobijanje nedopustne špekulacije in gospodarske sabotaže kot je to opredelil zakon, je bilo usmerjeno proti vsem, ki so se lahko s tem ukvarjali in se okoriščali. To pa so bili lahko predvsem tisti, ki so za takšno nedovoljeno poslovanje imeli materialno osnovo oziroma pogoje. Te pa so imeli tedaj predvsem posamezniki iz vrst meščanstva in pa kmetje. Nastopanje proti nedopustni špekulaciji in gospodarski sabotaži je zato pomenilo v resnici obliko razrednega boja nove oblasti proti predstavnikom stare. To je bil način »ekspropriacije ekspropriatorjev«, saj je bila kot način kazni predvidena tudi zaplemba imovine osebe obsojene zaradi ukvarjanja s takšno z zakonom prepovedano dejavnostjo. Boj proti špekulaciji in sabotaži je tako mogoče iz tega vidika uvrstiti med ukrepe »patriotične nacionalizacije«, saj je bil vzrok za kazen zaplembe v gospodarskem delovanju, »ki mu je namen, da se izkoristijo izredne razme-

¹⁶ UL DFJ, 26 - 241/ 25.04. 1945.

¹⁷ Zakonodavni rad P. AVNOJ i P. PNS, str. 158.

re, nastale zaradi vojnega stanja in posledic fašistične okupacije in tako doseže nesorazmerna imovinska korist v škodo narodnih koristi.«¹⁸

Za pobijanje nedopustne špekulacije in gospodarske sabotaže je zakon predpisoval ustanovitev posebnih komisij. Te so se morale ustanovljati pri krajevnih ljudskih odborih. Sestavljene so morale biti iz treh do petih članov, njihova naloga pa je bila izslediti v svojem okolju primere nedopustne špekulacije in preganjanje krivcev. Zakon je tem komisijam nalagal, da lahko tudi same opravijo zasego živil, s katerimi se je špekuliralo, v primeru da njihova vrednost ne presega 5000 dinarjev. Izrekle so lahko tudi kazen do 2000 dinarjev. V primeru, če so sodile, da je treba storilca kaznovati strožje, »bodisi na njegov hudobni namen ali na posledice dejanja«, so ga prijavile sodišču.

Kazen je sodišče izrekalo glede na storilčevo »hudobno voljo in družbeno pokvarjenost kakor tudi na velikost škode«, je bilo zapisano v zakonu. Ob denarni kazni, katero so lahko do določene višine izrekle že komisije same, je bilo kot kazen predvideno še prisilno delo od enega meseca do desetih let, zaplemba, pa tudi smrtna kazen. Denarna kazen ni smela presegati stokratne vrednosti blaga, ki je bilo predmet nedopustne špekulacije. Vsekakor že ta omejitev višine denarne kazni kaže, da je bil zakon o pobijanju špekulacije in gospodarske sabotaže strog z namenom, »da zaščiti široke ljudske množice od izkoriščanja malega števila mestnih in vaških špekulantov in saboterjev.«¹⁹ Na eni strani je šlo torej za zaščito, na drugi pa za boj proti tistim, ki so se ukvarjali z špekulacijo iz političnih razlogov.

Komisije, ki so se ukvarjale s bojem proti nedopustni špekulaciji, kakršne jih je predvidel zakon, so po namenu spominjale na podobne organe znane iz Rusije v prvem obdobju po prevzemu oblasti s strani sovjetov. Po vlogi, ki je bila namenjena komisijam pri najnižjih organih oblasti, so ti spominjali na »prodarmijo«, to je »prehrambeno vojsko« oziroma na »kombjede«, komiteje vaške revščine, ki so tudi imeli nalogo skrbeti za preskrbo. V resnici so bile komisije, formirane pri KLO-jih kot organih nove oblasti, oblika delovanja te oblasti na enem od bistvenih življenjsko pomembnih področij, pri preskrbi.

Boj proti nedopustni špekulaciji in gospodarski sabotaži je po osvoboditvi, zlasti pa proti koncu leta 1945 in v začetku leta 1946, dobil nov pomen in vlogo. Pri vrhovnih sodiščih v ljudskih republikah so bili ustanovljeni posebni sveti za sojenja tistim, ki so se ukvarjali s takšno dejavnostjo, katero je bilo mogoče razumeti kot nedovoljeno špekulacijo in gospodarsko sabotažo. To je še zaostrilo nastopanje oblasti proti takšnim pojavom. Sodišča so v več primerih izrekle tudi smrtno kazen. V teh primerih ni šlo več toliko za špekulante, ki so špekulirali s prehrabnimi artikli iz svojih vojnih zalog, jim dvigovali ceno in na ta način ustvarjali sebi neke vrste vojni dobiček, ampak je šlo bolj za neposredno delovanje proti oblasti. Šlo je za krajo oziroma za špekuliranje z državno lastnino, s čemer so se ukvarjali državni uslužbenci, kar pa je bilo po

¹⁸ Zakon o pobijanju nedopustne špekulacije in gospodarske sabotaže, člen 1.

¹⁹ Glej opombo 17.

mnenju najvišjih predstavnikov oblasti napad na državo oziroma oblast. Proti temu je ta ostro nastopila.

Tako je Tito v novoletni poslanici za leto 1946 čutil potrebo spregovoriti o špekulaciji, sabotazah, črni borzi kot pojavu, proti kateremu se je treba boriti brezkompromisno.²⁰ Hkrati pa je 1. januarja 1946 izšel v obeh takratnih slovenskih dnevnikih članek Borisa Kidriča, predsednika slovenske vlade, z naslovom »Neizprosni boj špekulaciji, škodljivosti in kraji državne imovine.«²¹ Oba, Tito in Kidrič, sta boju proti špekulaciji, sabotaži, črnoborzijanstvu dala politični značaj. »Take saboterje, razsipneže ljudske imovine, tatove, črnoborzijance in švercerje je treba preganjati do uničenja, če želimo ohraniti pridobitve osvobodilnega boja«, je rekel Tito, medtem ko je Kidrič špekulante in gospodarske saboterje izenačil kar z narodnimi izdajalci. »Prvi in drugi tvegata – kroglo«, je menil Kidrič. Titove in Kidričeve besede vsekakor potrjujejo, da je šlo v primeru pobijanja nedopustne špekulacije in gospodarske sabotaže za zakonski ukrep z jasnim političnim namenom, katerega je mogoče označiti glede na značaj politične oblasti za razredni.

Zakonski ukrep proti špekulaciji in gospodarski sabotaži je pomenil način zaostrovanja razrednega boja že pred koncem vojne. Dejansko je bil to ukrep bolj s političnim značajem kot z gospodarskim, saj je bil tudi vzrok in povod zanj bolj političen. Špekulacija in gospodarska sabotaža sta imela v očeh oblasti in zakonodajalca na gospodarskem področju le posredno vlogo, medtem ko naj bi bila glavna podrejena političnim namenom buržoazije – preko destabilizacije gospodarstva, zlasti preskrbe pokazati na nemoč nove oblasti, kar naj bi tej škodilo na političnem področju. Nastopanje proti špekulaciji in gospodarski sabotaži je bil na ta način v resnici boj za ohranitev prodobitev revolucije oziroma za okrepitev položaja oblasti.

V vrsto ukrepov, katerih namen je bil omejevanje lastnikov kapitala ne le na političnem področju, marveč na ekonomskem, je spadal tudi zakon o odvzemu vojnega dobička, pridobljenega med sovražnikovo okupacijo.²² Sprejelo ga je predsedstvo AVNOJ konec maja 1945, potem ko je bil njegov sprejem zavrnjen na treh predhodnih sejah predsedstva, češ da ni dobro pripravljen in da zanj še ni čas. Sprejem tega zakona je imel tudi bolj politični kot ekonomski pomen. Takšno je bilo tudi mnenje Jaše Prodanovića, ministra za Srbijo v začasni vladi DFJ, ki je imel na zakon načelne pripombe in pomisleke. Po mnenju predlagatelja in večine v predsedstvu AVNOJ pa je pomenil »neobhodno potrebo, in predstavlja ustvaritev želja naših širokih ljudskih množic ... sprejetje tega zakona pa pomeni izpolnitev dolga, ki ga ima najvišje zakonodajno telo do naših narodov.«²³

Dolg, na katerega je mislil razpravljalec na seji predsedstva AVNOJ, je bila kazen za tiste, ki so v času okupacije »povečali svojo imovino izkoriščajoč bedo ljudi, gospodarske razmere in zveze z okupatorskimi oblastmi«. Zakon je bil tako usmerjen proti

²⁰ Tito: Govori i članci, II. Naprijed, Zagreb 1959, str. 142.

²¹ Boris Kidrič: Zbrano delo, II. Cankarjeva založba, Ljubljana 1978, str. 454.

²² UL DFJ, 36 – 320/ 29.05. 1945.

²³ Zakonodavni rad P. AVNOJ i P. PNS, str. 244.

vsem tistim, ki so »ob izkoriščanju vojnih razmer in ljudske stiske« večali svojo imovino.

V vojni dobiček je po zakonu spadalo vsako povečanje imovine, ki jo je v kateri koli obliki imela pravna ali fizična oseba na dan 9. maja 1945, glede na stanje imovine na dan 6. aprila 1941 in je presegala 25000 dinarjev DFJ. Za vojni dobiček se je po zakonu torej štelo vsako povečanje imovine, ki je po skupni vrednosti presegala to vsoto in je bila plod gospodarskega ali drugega poslovanja med vojno v državi ali tudi izven nje ob izkoriščanju izjemnih vojnih razmer in ljudske stiske. Bistvena je bila razlika v premoženju, ne pa dokazana morebitna krivda tistega, ki je med vojno svoje premoženje povečal. Bistven ni bil tudi način povečanja, ampak razlika med višino premoženja od začetka do konca vojne. Za vojni dobiček pa se ni štel dobiček samostojnega obrtnika, če je ta zaposloval samo enega pomočnika in vajenca ter dobiček kmetovalca, v primeru, da ta ni stalno uporabljal najete delovne sile.

Glede na to, je bil zakon o odvzemu vojnega dobička usmerjen proti tistim, ki so v času vojne, v pogojih okupacije povečali svoje imetje preko zakonsko določene višine. Zakonodajalec je izhajal iz predpostavke, da takega povečanja ni mogoče doseči ob normalnem poslovanju in navadnih pogojih ter da je bil za takšno razliko med predvojnim in povojnim imetjem potreben določen kapital že pred vojno. Ob dejstvu, da je v času sprejemanja zakona o odvzemu vojnega dobička znašala mesečna plača v tovarni zaposlenega inženirja okoli desetino skupne vrednosti, od katere dalje se je vojni dobiček štel, je jasno vidna namera zakonodajalca proti komu je bil zakon naperjen. To kaže, da je bil namen tega zakona resnično razredno socialni. Odvzemanje vojnega dobička je bila torej posebna oblika razlaščavanja, ki ga je glede na vzroke mogoče tudi uvrstiti med razlastitve na osnovi »patriotične nacionalizacije«.

Postopek za ugotavljanje vojnega dobička in njegove višine je bil poverjen komisijam, ki so se morale ustanoviti pri okrajnih in okrožnih narodnih oziroma ljudskih odborih. Vojni dobiček pa je moral prijaviti vsak sam, ki se je smatral za vojnega dobičkarja, ker je svojo imovino povečal nad določeno vrednost. Komisije so nato na podlagi prijave in preverb le te preko referentov za vojni dobiček in pa zlasti preko podatkov, ki so jih zahtevali od krajevnih organov oblasti, določila višino vojnega dobička. Navodila za izrševanje zakona o odvzemu vojnega dobička, izdala jih je ministristvo za finance,²⁴ so pri ugotavljanju vojnega dobička oziroma prijav vojnih dobičkarjev dala poseben poudarek na preverjanju preko krajevnih ljudskih odborov in pa državljanov samih. »Treba je imeti na umu, da bo najboljše podatke dalo ljudstvo samo ... V ta namen je treba na konferencah pojasniti ljudstvu, da je zakon o odvzemu vojnega dobička izdan zato, da bi se vojnim dobičkarjem odvzela imovina pridobljena v času splošne bede in da se bo imovina trošila za to, da se beda ublaži.« V Navodilih je bilo naročeno, da morajo vse množične organizacije in komisije za ugotavljanje vojnega dobička postaviti posebne nabiralnike, v katere naj bi ljudje metali podatke o tistih, ki so jih sumili ali jih smatrali za vojne dobičkarje. Vsekakor se je takšen način ugotavljanja vojnega dobička prej kot slej izrodil v ovaduštvo. Na podlagi tako zbra-

²⁴ UL DFJ, 52 – 470/ 24.07. 1945.

nih informacij, udeležbe ljudi na razpravah komisij za ugotavljanje vojnega dobička in prijave samega vojnega dobičkarja, so komisije izdale odločbo, ki so jo poslale prizadetemu vojnemu dobičkarju. Ta se je lahko na odločbo komisije pritožil, sicer pa je moral v roku tridesetih dni izplačati vsoto, ki mu jo je določila komisija.

Kljub temu, da je imel ta zakon glede na to proti komu je bil naperjen, bolj politični značaj, pa je z uveljavljanjem njegovih določb imel tudi gospodarski pomen. Ves odvzeti vojni dobiček je namreč šel v sklad za obnovo dežele in pomoč upostošenim krajem.²⁵ To določilo zakona je pokazalo, da je imela razlastitev vojnega dobička ob političnem tudi povsem praktičen, socialno obarvan namen. Zagotoviti sredstva potrebna za obnovo in pomoč krajem, »ki so v vojni trpeli hudo upostošenje«. To pa je imelo ob socialni tudi jasno političen namen, pokazati da ima nova, ljudska oblast pred očmi skrb za tiste, ki so v vojni najbolj trpeli in največ žrtvovali.

V zvezi s skladom za obnovo dežele in pomoč upostošenim krajem je bil tudi zakon o izplačevanju potrnil, izdanih ob zamenjavi okupacijskih bankovcev in o razpolaganju s terjatvami na vezanih računih.²⁶ Ta zakon je bil vsebinsko in po namenu povezan z zakonom o odvzemu vojnega dobička, bil pa je v neposredni zvezi z zakonom o zamenjavi denarja iz aprila 1945. Kakor oba predhodna zakona, je imel tudi ta razlaščevalski namen, ki pa je imel v veliki meri neprikrit razredni značaj. Ob sprejemanju tega zakona je Moša Pijade njegov razredni značaj pojasnil s tem, »da se odbitek, ki gre v Sklad za obnovo izvaja progresivno, to je tako, da tisti, ki imajo več in ki so zamenjali večje vsote denarja dajo tudi večji denarni prispevek v Sklad, kajti le ti so lahko pridobili okupatorske bankovce, katere so zaslužili ukvarjajoč se z raznimi posli, mnogokrat nedovoljenimi in niti ne tako čistimi in to v času okupacije in pod okriljem ter zaščito kvizlinških režimov in samega okupatorja. Prav je, da ti ljudje več dajo za obnovo države.«²⁷

Namen tega zakona je bil dvojen: na eni strani zagotoviti materialna sredstva za obnovo, na drugi pa politični, ki se je kazal skozi način zbiranja sredstev za obnovitveni sklad. Naperjen je bil namreč proti tistim, ki so zamenjali večje količine denarja, katerega po mnenju predlagatelja zakona niso zaslužili pošteno, ali vsaj ne častno. Tisti, ki je zamenjal več okupacijskih bankovcev je moral državi v korist sklada pustiti več denarja. To je bil »davek« na premoženje.

Ob zamenjavi denarja konec aprila 1945 je bilo namreč mogoče izplačevati dinarske protivrednosti za zamenjane okupatorske in kvizlinške bankovce samo do višine 5000 dinarjev DFJ, medtem ko so bila za vse, kar je bilo nad to vrednostjo, izdana potrdila. Enako je veljalo tudi za denar, ki je bil vezan na bančnih računih posameznikov. Viški nad 5000 dinarji dovoljenimi za neposredno zamenjavo, pa so bili z zakonom o izplačevanju potrnil progresivno »obdavčeni«.

Stopnje odbitkov na ta potrdila so bila različna, od najnižjega odbitka za potrdilo vrednosti 5000 dinarjev, ki je znašalo 5% od te vrednosti, do najvišjega, ki je bil kar

²⁵ UL DFJ, 39 – 345/ 08.06. 1945.

²⁶ UL DFJ, 39 – 346/ 08.06. 1945.

²⁷ Zakonodavni rad P. AVNOJ i P. PNS, str. 295.

70%. To je pomenilo, da je bilo tistemu, ki je imel potrdilo za nad 250 tisoč zamenjanih dinarjev DFJ, izplačanih 30% denarja od zneska na potrdilu, medtem ko je 70% zasegla država v korist sklada za obnovo. Stopnje odbitkov so veljale različno za različne kategorije imetnikov potrdil; proizvodnim podjetjem je bilo odvzeto od 5% za vrednost do 5000 dinarjev pa do 30% za nad 250 tisoč, ostalim podjetjem od 7% do 50%. Za fizične osebe je bil odbitek največji, od 10% do 70%. Izjema je veljala za kmetovalce, ki so se bavili z obdelovanjem zemlje kot izključnim poklicem in virom dohodka, ugodnosti pa si imele tudi združne organizacije, ustanove socialnega skrbstva in množične organizacije.

Največji možni odbitek, ki je bil uzakonjen, je imel značaj prave zaplembe. Poredno je bila to kazen za gospodarsko dejavnost v času vojne pod okriljem okupatorske oblasti, kar se je smatralo za obliko kolaboracije. V tem je imel ta zakon o izplačevanju potrdil izdanih ob zamenjavi okupacijskega denarja tudi značaj »patriotične nacionalizacije«.

Zakoni sprejeti pomladi 1945 na tedaj že osvobojenih predelih države z veljavnostjo za celotno državno ozemlje, od zakona o zamenjavi denarja, zakona o pobijanju nedovoljene špekulacije in gospodarske sabotaže, zakona o odvzemanju vojnega dobička, so bili neposredno ali posredno v funkciji zaostrovanja razrednega v pogojih končevanja narodnoosvobodilnega boja. Preko teh zakonskih ukrepov nove oblasti je ta »trgala« vojaško in politično poraženi buržoaziji njeno ekonomsko moč iz rok. Ti zakonski ukrepi so bili prvi v nizu zakonov, ki so urejali razmerje med značajem oblasti in značajem gospodarstva, kar je bilo bistvenega pomena za določanje značaja v NOB priborjenih sprememb na političnem področju. S temi zakoni, ki so bolj posredno kot neposredno posegali v družbeno ekonomske oziroma lastninske odnose, se je začela »ofenziva na ključne kapitalistične pozicije« kot je ta proces označil Kidrič. V obdobju od osvoboditve pa do nacionalizacije, pa je bila sprejeta vrsta zakonov, ki so spreminjali lastništvo v smeri krepitve državne lastnine. Večina zakonov, ki so urejali lastninske zadeve in način njihovega spreminjanja je bilo sprejetih v prvem obdobju po osvoboditvi, še pred zasedanjem AVNOJ in začasne ljudske skupščine in še pred sprejetjem ustave. Zakone, s katerimi je nova oblast po koncu vojne posegla na področje družbeno ekonomskih odnosov, je v večini primerov sprejelo še predsedstvo AVNOJ v vlogi zakonodajnega organa.²⁸

Ta »ofenziva«, ki je še vedno potekala v okviru »patriotične nacionalizacije«, značilnega načina poseganja v lastninske odnose v jugoslovanski revoluciji in se je zaključila z zakonom o nacionalizaciji zasebnih gospodarskih podjetij v začetku decembra leta 1946. Za ta družben proces, ki je jugoslovanski družbi dal značaj socialistične, je na eni strani značilno, da je bila »ekspropriacija ekspropriatorjev« bolj ali manj še vedno izvajana na narodnoosvobodilni osnovi, na drugi pa je uvajanje socialističnih družbeno

²⁸ Drugi zakoni, ki jih je sprejelo predsedstvo AVNOJ konec maja in v začetku junija 1945 in so posegali v družbeno ekonomske odnose, so bili: Zakon o postopku z imovino, katero so lastniki morali med okupacijo zapustiti in z imovino, katero so jim odvzeli okupator in njegovi pomagači, UL DFJ, 36 -319/29.05. 1945; Zakon o zaščiti narodne imovine in njenem upravljanju, prav tam; Zakon o zaplembi imovine in o opravljanju zaplembe, UL DFJ, 40 - 359/ 12.06. 1945.

ekonomskih odnosov teklo po evolutivni poti, »s forsiranjem državnega gospodarskega sektorja preko državnega kapitalizma v socializem« kot je to v začetku leta 1945 predvidel Boris Kidrič.²⁹

Kako pa je bil v praksi ta revolucijski proces, ki je potekal po evolutivni, reformistični poti, izvajan, na kak način in v kolikšni meri je prizadel posameznike, ki so padli vanj, pa je stvar druge raziskave in razprave. Eno je stvar sprejetih zakonskih ukrepov, drugo pa stvar njihovega izvajanja, ki pa tem zakonom v praksi da mnogokrat drugačno podobo in vlogo kot je zakonodajalec z njimi želel.

DIE ZUSPITZUNGSWEISEN DES KLASSENKAMPFES IN DER SCHLUSSPHASE DES
NATIONALEN BEFREIUNGSKAMPFEN (NOB) (IM LICHT GESETZLICHER MASSNAHMEN)

Z u s a m m e n f a s s u n g

Für die, während des Krieges in Jugoslawien durchgeführten revolutionären Änderungen, ist es charakteristisch, daß sie den Charakter und Träger der politischen Gewalt veränderten. Dem direkten Klassenbeitritt versuchte die Führung der nationalen Befreiungsbewegung auszuweichen. Deklarativ wurde die Unantastbarkeit des Privatvermögens und überhaupt der bestehenden ökonomischen Verhältnisse garantiert. Inwiefern aber die revolutionäre Gewalt trotzdem in diese, bzw. Vermögens-, Verhältnisse eingriff, hat sie dies auf der Grundlage der sogenannten »patriotischen nationalisierung« getan. Das Vermögen wurde nicht auf der Klassensozialgrundlage konfisziert, der Grund dafür war die Kollaboration mit dem okkupator. Dies war die Grundeingriffsweise in die Vermögensverhältnisse im ganzen Zeitraum des NOB, sowie auch im ersten Jahr nach Kriegsende.

Mit der Annäherung des Kriegsendes, als es deutlich wurde, daß alte gesellschaftliche und politische Kräfte militärisch, aber auch politisch, eine Niederlage verzeichneten, begann die Revolution auf das ökonomische Gebiet überzugehen. Ende November 1944 hat das Präsidium des AVNOJ (Antifaschistischer Rat der nationalen Befreiung Jugoslawiens) die grundlegende Gesetzesmaßnahme zur Änderung der Vermögensverhältnisse in Jugoslawien angenommen. Er hat den beschluß über die Übertragung des Vermögens im besitz des Feindes in den staatlichen besitz herausgegeben, womit das gesamte Vermögen der Deutschen, des deutschen Staates auf dem Territorium Jugoslawiens, sowie der Kollaborateure konfisziert wurde.

Im Frühjahr 1945, nachdem die vorübergehende Regierung DFJ (Demokratisches Föderatives Jugoslawien) formiert wurde, hat das Präsidium des AVNOJ noch einige Gesetze angenommen, die indirekt gegen die Kapitalinhaber gerichtet waren. Die Annahme dieser Gesetze hat zwar die Notwendigkeit zur Regelung der ökonomischen Verhältnisse und des Wirtschaftslebens auf den bereits befreiten Teilen des Staates diktiert, sie haben aber die Deutlichkeit des Entzugs der materiellen Grundlage der Bourgeoisie beinhaltet. Eine der ersten Maßnahmen war die Währungsreform, Umtausch der Okkupator-Banknoten in die DFJ-Dinar. Diejenigen, die beim Umtausch den Wert von 5000 Dinar-DFJ überstiegen, was sich beim Umtausch sofort lohnte, haben eine Bestätigung für diesen Mehrbetrag erhalten. Diese wurden im Juni 1945 ausbezahlt. Bei der Auszahlung wurde eine Abzugsskala festgelegt, wieviel vom Wert auf der Bestätigung der Staat beibehält. Die Spannweite betrug von 5% bis 70%, was den echten Charakter einer Beschlagnehmung hatte. Die zweite Maßnahme war das Gesetz gegen die unerlaubte Spekulation und die Wirtschaftssabotage, die im April 1945 angenommen wurde. Dies war eine ökonomische-politische Maßnahme gegen all diejenigen, die mit der Desorganisation des Wirtschaftslebens Bedingungen der politischen Destabilität schaffen wollten und darüber hinaus die Zerstörung neuer Gewalt. Die Maßnahme, die eine mehr politische als ökonomische Absicht hatte, war das Gesetz über den Entzug des Kriegsgewinns,

²⁹ Pravna fakulteta, Inštitut za javno upravo, Arhiv Lada Vavpetiča; Zapisnik 12. seje Študijske komisije in IOOF z dne 10. januarja 1945.

während der okkupation seitens des Feindes angeeignet. Nach diesem Gesetz wurde allen, die ihr Vermögen im Zeitraum von 6. April 1941 bis 9. Mai 1945 um mehr als 25000 Dinar-DFJ vergrößert haben, zu Nutzen des Staates konfisziert. Diese Mittel hat der Staat für den Fond zur Erneuerung des Landes und für die Hilfe zerstörter Orte vorgesehen, woraus nach dem Kriege ein Teil der Erneuerung finanziert wurde.

Über diese Gesetze hat die neue Gewalt der Bourgeoisie ihre ökonomische Macht aus der Hand »gerissen«. Sie waren in der Funktion der Klassenaueinandersetzung, die aber nicht offen sondern verdeckt war. Dies war die Art und Weise, wie auf der einen Seite der Gegner ökonomisch geschwächt werden sollte, auf der anderen aber sich selbst eine materielle Grundlage für die weitere Entwicklung der Gesellschaft zu schaffen, auf deren Spitze die kommunistische Partei stand.